

Ε Μ Ε Ι Σ

★

(Τὰ τελευταία χρόνια πλήθυναν οἱ μελέτες συσχέτισμοῦ Προσοκρατικῶν καὶ Ἰνδικῶν κειμένων, σὲ βάρος ἰσως τῆς ἀναφορᾶς στὴ Μέση Ἀνατολή. Ἡ «Ἐῤῥία», πρὸς τὸ παρὸν, μετὰ τὸ Ἔπος τοῦ Γιλγαμές, δίνει τὸ Ἐνούμου ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντας ὁμολογεῖται σοφὸν ἔστιν ἔν πάντα εἶναι. Ὁδὸ ξυνίαντες κως διαφερόμενον ἐαυτῷ ὁμολογεῖται καλὸν νοσ ἀμονήν ὄκωπερ τῶσιν καὶ λῦσιν. Ἄν ὦν παῖς ἔστι παῖσιν πεττεῶν παιδὸς ἡ βασιλῆα. Ἄσμονή ἀφανῆς φανερῆς κρείττων. Ἰναφειρ ὀδὸς εὔθεια καὶ σχολή μία ἔστι καὶ ἡ αὐτή. Ὀδὸς ἀνο καὶ κάτω μία καὶ αὐτή. Ἐάλισσα ἔδωκ καθαρώτατον καὶ μαρώτατον, ἰχθὺς μὲν πότιμον καὶ σωτήριον, ἀνθρώποις δὲ ἀποτον καὶ ὀλέθριον. Ἀθάνατοι θνητοί, θνητοί ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον, τὸν δὲ ἐκείνων θῶν τεθνεῶτες. Παῖδων ἀθήματα τὰ ἀνθρώπινα δοξάσματα. (Τὸς καθέδοντας) ἐγγάτας εἶναι καὶ συνεγγὺς τῶν ἐν κόσμῳ γινόμενον. Ταῦ τ' ἐν ζῶν καὶ τεθνηκόσιν καὶ τὸ ἐργηγορὸς καὶ τὸ καθέδον καὶ νέον καὶ γηραῶν· τὰ δε γὰρ μεταπεσόντα ἐκεῖνα ἔστι, κἀκεῖνα πάλιν μεταπεσόντα ταῦτα. Ἰσταμῶ οὐκ ἔστιν ἐμῆθα δις τῷ αὐτῷ. Σίβυλλα μὲν μαινομένη ἀτόματι ἀγέλαστα καὶ ἀκαλλώπιστα καὶ ἀμόρστα φεγγυομένη ἰχθίλων ἐπὶν ἐξικνεῖται τῇ φωνῇ) διὰ τὸν Θεόν. Ὁ ἀναξ, οὐ τὸ μαυτῆρον ἔστιν τὸ ἐν Δελφοῖς, οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει. Ἐδίζησάνην ἐμειυτόν. Ἐνὸν γὰρ ἀρχὴ καὶ πέρας ἐπὶ κέχλον προμφορίας. Ψυχῆς ἔστιν λόγος ἑαυτὸν αἰδῶν. Ἀνθρώποις πᾶσιν μέτεσι γινώσκον ἑαυτοὺς καὶ φρονεῖν. Ἦθος ἀνθρώπων δάμων. Ἀγχιδασίην. Ἦ φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ. Ὄστερ σάσμα εἰκὴ κεχυμένον ὁ κάλλιστος κόσμος. Τὰ δὲ πάντα αἰσκιζει κεραυνοῦς.

Παρακάτω δίνονται ἐνδεικτικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ μερικῶν ἑλληνικῶν προσώπων, γιὰ ἕνα διαφοροτικὸν κοίταγμα ποῦ εἶναι δυνατὸ τῶρα, εἰδικὰ στὸν Ἡράκλειτο «τὸ σκοτεινόν», ἀλλὰ καὶ στὸ Σωκράτη, ποῦ γιὰ τὴν «Ἐῤῥία» εἶναι σημαντικὸς ὅσο «λογικὸς» διερωτώμαστε δηλαδὴ πόσο Σωκράτη πραγματικῶς μᾶς ἔδωσαν οἱ μαθητὲς του, συγγραφεῖς ποῦ μιλάνε γι' ἀνθρώπο ἀλλιώτικο, ποῦ δὲν ἔγραψε, παραξένευε τοὺς Ἀθηναίους, μίλαγε γιὰ Διοτήτες, δαιμόνια καὶ σοφοὺς καὶ ποῦ, πάντως, βρισκεται σὲ μεγάλη σχέση μὲ ἰδέες σάν τῶν ἄλλων σελλῶν αὐτοῦ τοῦ ΟΣΤΡΑΚΟΥ.

Ἔτσι ἂς δοῦμε καὶ τὸ Σολωμό, ποῦ ἐπινητήκαμε τὴν σχέση του μὲ τὰ Ἰνδικὰ κείμενα (τίς μεταφορᾶς τοῦ Γαλανοῦ) στὴν προηγούμενη «Ἐῤῥία». Δίνουμε μόνο μιὰ σελλῶ ἀπὸ τὴν παανομοίωτη ἔκδοσή τοῦ Ἄννου Πολίτη, τὴ μόνη κατὰ τὴ γνώμη μας, πραγματικὰ ἔκδοσή Σολωμοῦ σήμερα καὶ, ἐνδεικτικὰ, ἕνα ἀπόσπασμα ἀπ' τοὺς στοχασμοὺς).

★

ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ

Ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἔν ἄπαντα,
ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα χορευόμενα Νείκεος ἔχθει.
Ἄτῶν καὶ ἐγὼ νῦν εἰμι κρυγᾶς θεόθεν καὶ ἀλήτης Νείκει μαινομένῳ πῖσινος.

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ

Ὁ ἥλιος νέος ἐφ' ἡμέρη. Εἰ πάντα τὰ ὄντα κελνὸς γένοιο, ρίνες ἂν διαγοῖεν. Συνάμνες ὄλα καὶ οὐκ ὄλα, συμφορόμενον διαφρόμενον, συνᾶδον διῆδον καὶ ἐκ πάντων ἔν καὶ ἐξ ἐνὸς πάντα. Τὸ μὴ δδνόν ποτε πῶς ἂν τις λάθοι; Ἐθανάτος ἔστιν ὀκόσα ἐγεροῦντες ὄρομεν, ὀκόσα δὲ εἰδοντες ἔπινοσ Ἀνθρώπος ἐν εὐφρόνη φάος ἄπτεται ἑαυτῷ ἀποθανόν, ἀποσβεσθεῖς ὄφεις· ζῶν δὲ ἄπτεται τεθνεῶτος εἰδων, ἀποσβεσθεῖς ὄφεις ἐγορηγορᾶς ἄπτεται εἰδοντος. Ἀνθρώπων μὲνε ἀποθανόντις ἄσσα οὐκ ἔπινοται οὐδὲ δοκῶσιν. Κόσμον τόνδε, τὸν αὐτὸν ἄπάντων, οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται· πῶρ αἰεζῶον, ἀπτόμενον μέτρον καὶ ἀποσβεννύμενον μὲ

τρα. Ἐν τὸ σοφὸν λέγεσθαι καὶ εἰλεῖ καὶ οὐκ εἰθελε Ζηνοῦ ὄνομα. Ψυχῆσι θάνατος ἔδωκ γενέσθαι, ἔδατι δὲ θάνατος γῆν γενέσθαι, ἐκ γῆς δὲ ἔδωκ γίνεται, ἐξ ἔδατος δὲ ψυχῆ. Τὴν οἴσην ἱερὰν νόσον. Μὴ εἰκὴ περὶ τῶν μεγίστων συμβαλλόμεθα. Ὄκ ἐμοῦ ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντας ὁμολογεῖται σοφὸν ἔστιν ἔν πάντα εἶναι. Ὁδὸ ξυνίαντες κως διαφερόμενον ἐαυτῷ ὁμολογεῖται καλὸν νοσ ἀμονήν ὄκωπερ τῶσιν καὶ λῦσιν. Ἄν ὦν παῖς ἔστι παῖσιν πεττεῶν παιδὸς ἡ βασιλῆα. Ἄσμονή ἀφανῆς φανερῆς κρείττων. Ἰναφειρ ὀδὸς εὔθεια καὶ σχολή μία ἔστι καὶ ἡ αὐτή. Ὀδὸς ἀνο καὶ κάτω μία καὶ αὐτή. Ἐάλισσα ἔδωκ καθαρώτατον καὶ μαρώτατον, ἰχθὺς μὲν πότιμον καὶ σωτήριον, ἀνθρώποις δὲ ἀποτον καὶ ὀλέθριον. Ἀθάνατοι θνητοί, θνητοί ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον, τὸν δὲ ἐκείνων θῶν τεθνεῶτες. Παῖδων ἀθήματα τὰ ἀνθρώπινα δοξάσματα. (Τὸς καθέδοντας) ἐγγάτας εἶναι καὶ συνεγγὺς τῶν ἐν κόσμῳ γινόμενον. Ταῦ τ' ἐν ζῶν καὶ τεθνηκόσιν καὶ τὸ ἐργηγορὸς καὶ τὸ καθέδον καὶ νέον καὶ γηραῶν· τὰ δε γὰρ μεταπεσόντα ἐκεῖνα ἔστι, κἀκεῖνα πάλιν μεταπεσόντα ταῦτα. Ἰσταμῶ οὐκ ἔστιν ἐμῆθα δις τῷ αὐτῷ. Σίβυλλα μὲν μαινομένη ἀτόματι ἀγέλαστα καὶ ἀκαλλώπιστα καὶ ἀμόρστα φεγγυομένη ἰχθίλων ἐπὶν ἐξικνεῖται τῇ φωνῇ) διὰ τὸν Θεόν. Ὁ ἀναξ, οὐ τὸ μαυτῆρον ἔστιν τὸ ἐν Δελφοῖς, οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει. Ἐδίζησάνην ἐμειυτόν. Ἐνὸν γὰρ ἀρχὴ καὶ πέρας ἐπὶ κέχλον προμφορίας. Ψυχῆς ἔστιν λόγος ἑαυτὸν αἰδῶν. Ἀνθρώποις πᾶσιν μέτεσι γινώσκον ἑαυτοὺς καὶ φρονεῖν. Ἦθος ἀνθρώπων δάμων. Ἀγχιδασίην. Ἦ φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ. Ὄστερ σάσμα εἰκὴ κεχυμένον ὁ κάλλιστος κόσμος. Τὰ δὲ πάντα αἰσκιζει κεραυνοῦς.

ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

Ἄλλοθῆς ἐπικλέος ἀτορεμῆς ἦτορ
Τὸ δν οὐδὲ ποτ' ἦν οὐδ' ἔσται, ἐπεὶ νῦν ἐστιν ὁμοῦ πάν.
Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἔστιν τε καὶ εἶναι.
Ταῦτόν δ' ἔστι νοεῖν τε καὶ οὐνεκεν ἔστι νόημα.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ

Ναι μὰ τὸν ἀματέρο ψυχῆ παραδόντα τετρακετόν, παγὰν ἀνάον φῦσος.
Ἄλλὰ οὐ θάρσος, ἐπεὶ θεῶν γένος ἔστι θροστοῖσιν, οὐς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δέκνισιν ἕκαστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα.
Ἄδικεῖ Σωκράτης οὐς μὲν ἡ πόλις νομίζει

θεούς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.

Ἄδιατεθρόλητο γὰρ ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον αὐτῷ σημαίνει.

*(Περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως). Ἐθαίμαξε, δ' εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς ἔστιν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἔστιν ἀνθρώπου εὐρεῖν.

*(...)
*Νομίζουσι, ἐπειδὴν γινώσκουσιν αἰς ἀνάγκαις ἕκαστα γίνονται, ποιήσιν, ὅταν βούλωνται, καὶ ἀνέμους καὶ ἕδατα καὶ ὕδρα καὶ ὅτου ἂν ἄλλου δέωνται τῶν τοιούτων, ἢ τοιούτων μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλπίζουσι, ἀρεκί δ' αὐτοῖς γινώσκοντες μόνον ἢ τῶν τοιούτων ἕκαστα γίνονται;

*Σωκράτης δὲ πάντα μὲν ἠγείτο θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα καὶ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρῆναι καὶ σημαίνει τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων

*Καὶ εὐχετο δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἁπλῶς τάγαθὰ διδόναι, ὡς τοὺς θεοὺς κάλλιστα εἰδότες ὅποια ἀγαθὰ ἔστι.

*Ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ (...) μηδενὸς δέεσθαι θεῖον εἶναι.

*Καὶ γὰρ παῖτων οὐδὲν ἦτιον ἢ σπουδάζων ἐλευστέλει τοῖς συνδιατρίβουσιν.

*Κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναφ̄ που γεγραμμένον τὸ Γνωθὶ σαυτὸν; Ἐγώ γε. Πότερον οὖν οὐδὲν σοὶ τοῦ γράμματος ἐμέλησεν ἢ προσέσχες καὶ ἐπεχείρησας σαυτὸν ἐπισκοπεῖν ὅστις ἔφους;

*Ὅλος δὲ τῶν οὐρανίων, ἢ ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανάται, φροντιστὴν γίνεσθαι ἀπέτρεπεν· οὔτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ ἐνόμωξεν εἶναι οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν ἠγείτο τὸν ζητοῦντα ἃ ἐκείνους σαφηνίσαι οὐκ ἐβουλήθησαν.

*Μάλιστα ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμῳ καὶ εὐδόλῳ ζῆν.

*Ἄγεται γὰρ εἰς τὸν ναὸν εἰσιόντα (τὸν Λυκοδόγον) προσεῖπεν αὐτὸν (τὸν Ἀπόλλωνα). Φροντίζω· πότερα θεὸν σι εἶπω ἢ ἀνθρώπου;

(Ξενοφῶν, ἐκτὸς ἀπ' τὸ πρῶτο).

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ

Τούτων οἱ μὲν τοῦ χαλκοῦ γένους εἶναι λέγουσιν, οἱ δὲ ὑπὸ Ἡφαίστου Μίνωι δοθῆναι (...). Οὗτος ὁ Τάλως τοῖς ἐκάστης ἡμέρας τὴν νῆσον περιτορᾶζων ἐτήρει.

ἜΡΜΗΣ Ο ΤΡΙΣΜΕΓΙΣΤΟΣ

*

*Οἱ πηγὲς τῶν ἐρημητικῶν κειμένων βρῖσκονται σις ἀστρολογικὰς μελέτας τοῦ πρώτου μισοῦ τῆς δευτέρας χιλιετίας π.Χ. ποὺ βέβαια ξεκινᾶνε ἀπὸ τὰ βάθη τῶν χρόνων τῶν Μεσανατολικῶν λαῶν. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ σ' ἐλληνικῆ γλώσσῃ τοὺς Ἔδωσ τὴ δυνατότητα νὰ γοῖν ἀπ' τοὺς ναοὺς

καὶ νὰ διαδοθοῦν, ὅμως μαζὶ τὰ ἐπηρέασαν ἀποφασιστικὰ ὁ ἐλληνικὸς τρόπος καὶ πῆραν μιὰ καθαρότητα, ποὺ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς τοὺς ἀφαίρεσε τὸ ἀρχικὸ ὕψος (ὅπως, γὰρ παραδείγμα, μοροῦμε νὰ ὑποθέσουμε πὼς ἔγινε μὲ τὰ προσοκρατικὰ κείμενα ἔναντι τῶν ὁμογενῶν τῆς ἀνατολικῶν κειμένων). Δὲν πρέπει ἀκόμη ν' ἀποκλείσουμε Γραφικὰς ἐπιδράσεις. Ἄς προσέξουμε τὴ μουσικὴ τοῦ ὕψους στὰ παραδείγματα ὕμνων, ποὺ μᾶς θυμίζουν τὴ γλώσσα τῶν Ψαλμῶν.

Τὰ εἶναι ὁ Θότ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἄσκληπιὸς ὁ Ἰμχοτέπ. Δὲν δίνουμε λατινὰ κείμενα ποὺ οὐ ἔπρεπε νὰ μεταφραστοῦν.

*

Ἔδωσ αὐτοῦδωσ.

Τοῦτο ἡλλάγη τὴν ἰδέαν καὶ εὐθέως πάντα μοι ἠνοῖζοτο σοφῆ.

Ἔβλα μεταβαλλόμενον τὸ σκότος εἰς ὕδραν τινα φύσιν, ἀνάτως τεταραγμένην καὶ καπνὸν ἀποδιδοῦσαν, ὡς ἀπὸ πυρός, καὶ τινα ἔχον ἀποτελοῦσαν ἀνεκλάλητον γωδῆ (...).

Ἔγῃ δὲ καὶ ἔδωσ ἔμνε καθ' ἑαυτὰ συμμεμνημένα, ὡς μὴ θεωρεῖσθαι τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ ἔδωτος; κινούμενα δὲ ἦν διὰ τὸν πνευματικὸν λόγον εἰς ἀκοήν.

ἜΝους ὅλος ἐξ ὅλου ἑαυτὸν ἐμπεριέχων.

Ἔὸ δὲ Νους ὁ θεός, ἀρρενόθηλος ὢν, καὶ φῶς ὑπάρχων, ἀπεκύνθη λόγῳ ἕτερον Νουὸν δημιουργόν.

Ἔδιακεχώρισται δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἢ τε γῆ καὶ τὸ ἔδωσ.

Ἔκαὶ ὁ τοῦ τῶν θνητῶν κόσμου καὶ τῶν ἀλόγων ζῶων ἔχων πᾶσαν ἐξουσίαν διὰ τῆς ἀρμονίας παρεκύνθη, ἀναρρήξας τὸ κύτος καὶ ἐδειξέ τῆ κατοφερῆ φύσει τὴν καλὴν τῷ θεῷ μορφῆν, ὅν ἰδοῦσα ἀκόρεστον κάλλος (...). ἔμειδισεν ἔρωσι, ὡς ἄτε καλλίστης μορφῆς ταν Ἄνθρώπου τὸ εἶδος ἐν τῷ βῆμα ἰδοῦσα καὶ τὸ σκίασμα τῆς γῆς· ὁ δὲ ἰδὼν τὴν ὁμοίαν αὐτῇ μορφῆν ἐν αὐτῇ οἶσαν ἐν τῷ βῆμα, ἐβλήθη καὶ ἠβουλήθη αὐτοῦ οἰκεῖν· ἄμα δὲ τῆ βουλή ἐγένετο ἐνέργεια, καὶ ὄκησε τὴν ἄλογον μορφῆν· ἢ δὲ φύσις λαβοῦσα τὸν ἐφόμενον περιεπλάκη ἔλη καὶ ἐμίγησαν ἐρόμενοι γὰρ ἦσαν.

Ἔδιὸ καὶ μεγαίστη ἐν τῷ βῆμα σπουδῆ καὶ εὐσεβεστάτη τοῖς εὐφρονοῦσιν ἔστιν ἡ παιδοποιία

(Ποιμάνδρης)

*καὶ γὰρ τὸ θεῖον ἢ πᾶσα κοσμικὴ σύγκρασις φύσει ἀνανευομένη· ἐν γὰρ τῷ θεῷ καὶ ἢ φύσις καθέστηκεν.

(Ἔρωμὸς ἱερὸς λόγος)

*Κρατῆρα μέγαν πληρώσας τούτου (τοῦ νοῦ) κατέπεμψε, δούε κήρυκα, καὶ ἐκέλευσε αὐτῷ κηρύξαι τοῖς τῶν ἀνθρώπων καρδίαις τάδε· βάπτισον σωματὴν ἢ δυναμένη εἰς τοῦτον τὸν κρατῆρα, ἢ πιστεύουσα ὅτι ἀναπλεῖ-